



Søren Lundgaard
Gl Darumvej 23
6740 Bramming

Torvegade 74, 6700 Esbjerg

Dato	15. marts 2019
Sagsbehandler	Laurids Knudsen
Telefon direkte	76 16 51 21
E-mail	laknu@esbjergkommune.dk
Sagsid	17/18058

Afslag på ansøgning om gyllebeholder, Gl Darumvej 23, 6740 Bramming

Indledning

Esbjerg Kommune har den 31. juli 2017 modtaget din ansøgning om miljøgodkendelse af en gyllebeholder.

Gyllebeholderen ønskes placeret i det åbne land uden tilknytning til eksisterende bygninger. Du oplyser, at den ansøgte placering er hensigtsmæssig i forhold til markdriften, og de dyrkede arealers arrondering. Placeringen vil medføre færre traktortrukne transportere på Sønderbyvej i Store Darum

Den ansøgte placering ligger desuden langt fra nabobeboelser.

Gyllebeholderen skal anvendes til opbevaring af returgylle fra biogasselskab. Biogasselskabet henter gylle på Gl Darumvej 23, og leverer returgyllen i den ansøgte gyllebeholder.

Dette betyder, at nogle af transporterne fra Gl Darumvej 23 fordeles ud over hele året, og i sæsonen for gylleudbringning vil transporterne være koncentreret om arealerne tæt på den pågældende gyllebeholder.

Der vil derfor fremover stort set ikke være transportere med traktortrukken gyllevogn gennem samlet bebyggelse på Sønderbyvej i Store Darum.

Der har været dialog mellem ansøger og Esbjerg Kommune om alternative placeringer, men ingen af alternativerne har kunnet leve op til dit ønske til placeringen for at opnå transportmæssige fordele og kommunens krav til placeringen for at tilgodese de landskabelige værdier.

Udkastet til afslag har været i høring hos dig 2 gange. På grund af omfanget af kommentarer efter 1. høring og væsentlige ændringer og tilføjelser til sagen har du haft udkastet til afslag i høring igen.

Afgørelse

Esbjerg Kommune meddeler afslag til det ansøgte projekt. Afslaget meddeles efter § 31 i lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug¹, da det ansøgte vurderes ikke at kunne opfylde lovens § 19, stk. 1, pkt. 2.

Begrundelse

Kommunen skal ved vurdering af en ansøgning om byggeri af en gyllebeholder i det åbne land sikre sig, at de landskabelige værdier ikke tilsidesættes. Kommunen skal endvidere vurdere beliggenheden og udformningen af det ansøgte.

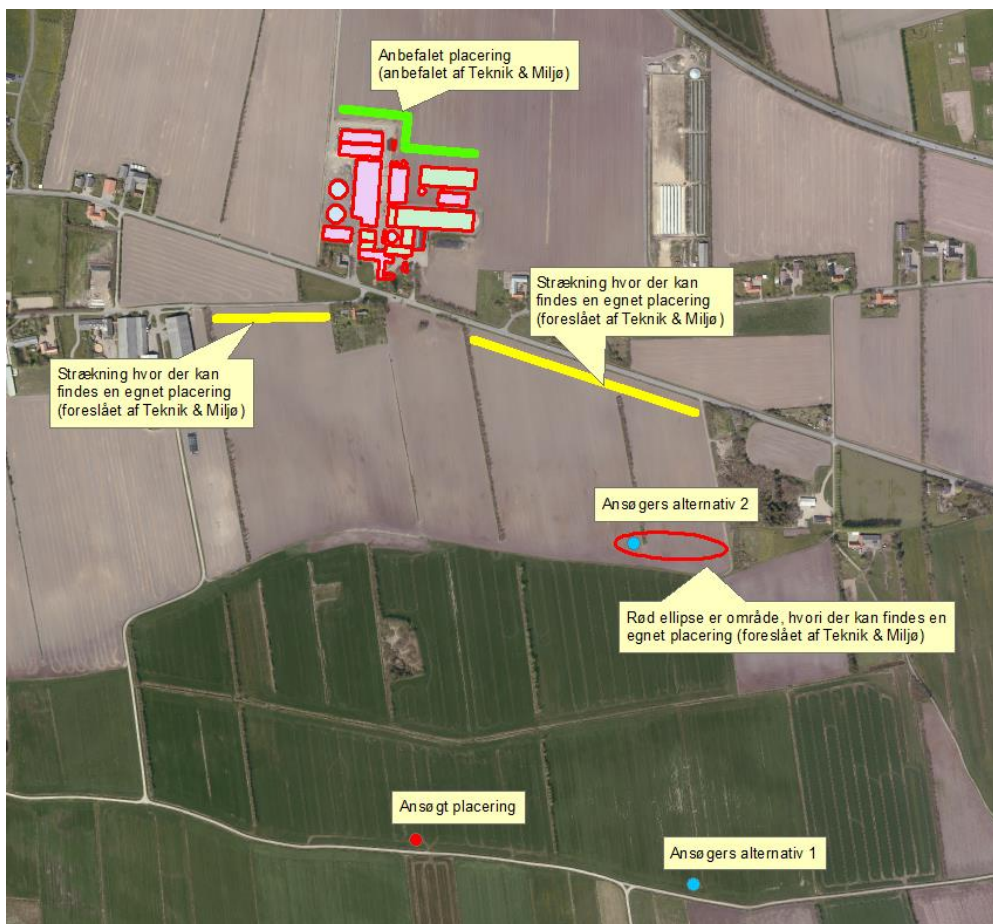
Esbjerg Kommunes vurdering af hvorledes gyllebeholderen påvirker det omkringliggende landskab fremgår af landskabsvurderingen, se bilag 1.

Af vurderingen fremgår det, at etablering af gyllebeholderen vil være dominerende i landskabet, og at beholderen vil forringe oplevelsen af landskabet og kulturmiljøet. Det vurderes, at væsentlige hensyn til landskabet taler afgørende imod den ønskede placering af beholderen.

Alternative placeringer

Under sagsforløbet har der været dialog med ansøger om alternative placeringer, og ansøger har indsendt forslag til to alternative placeringer jf. kort 1. Der ud over har Esbjerg Kommune forslået mulige placeringer.

¹ Bekendtgørelse af lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug (Lovbek. nr. 442 af 13. maj 2016)



Kort 1: Oversigt over ansøgt og alternative placeringer.

Darum Lokalråd har på eget initiativ indsendt bemærkninger angående transporter gennem Store Darum og i dette tilfælde konkret på Sønderbyvej.

Lokalrådet påpeger, at der generelt er meget tung landbrugstrafik på vejene, og at det skaber farlige og utrygge situationer i trafikken. Der ud over oplyser lokalrådet, at landsbyen er præget af mange gamle marskgårde, som man gerne vil bevare. Man vil gerne bevare landsbyidyllen, men man føler ikke vejnettet er udbygget i takt med maskinerne er blevet større og tungere.

Ansøgt og alternativ 1 og 2

Med hensyn til placering ved alternativ 1, så er det kommunens vurdering, at denne placering ikke adskiller sig væsentligt fra den ansøgte placering, og derfor også vil medføre en væsentlig landskabelig påvirkning.

Esbjerg Kommune har i 1. udkast til afslag, som har været i høring hos ansøger også lagt op til at meddele afslag til placering ved alternativ 2 jf. kort 1. Kommunen har efterfølgende genovervejet placeringen ved alternativ 2, og kommet frem til at en placering inden for den røde ellipse vil være muligt uden at forringe den landskabelige oplevelse væsentligt.

Ansøger har dog efterfølgende trukket sit forslag om placering ved alternativ 2 og herunder også inden for den røde ellipse tilbage med henvisning til, at denne placering ikke vil give de transportmæssige fordele, som han gerne vil opnå.

Ansøger påpeger i indsendt kommentar, at han vil gøre, hvad der er muligt for at mindske den landskabelige påvirkning mest muligt ved den ansøgte placering og alternativ 1. Det drejer sig om, at grave beholderen så lang ned som muligt og undersøge om der fx kan vælges anden farve på beholderen samt beplantning. Derudover påpeger ansøger, at der allerede er eksisterende læhegn i området.

Kommunens kommentarer til ovenstående bemærkninger er med hensyn til nedgravning, at der generelt i marskområdet er en høj grundvandsstand, og kommunen vurderer, at en nedgravning i normal dybde (ca. 2 m) ikke er muligt. Beholderen vil formodentlig stikke ca. 3 m over terræn.

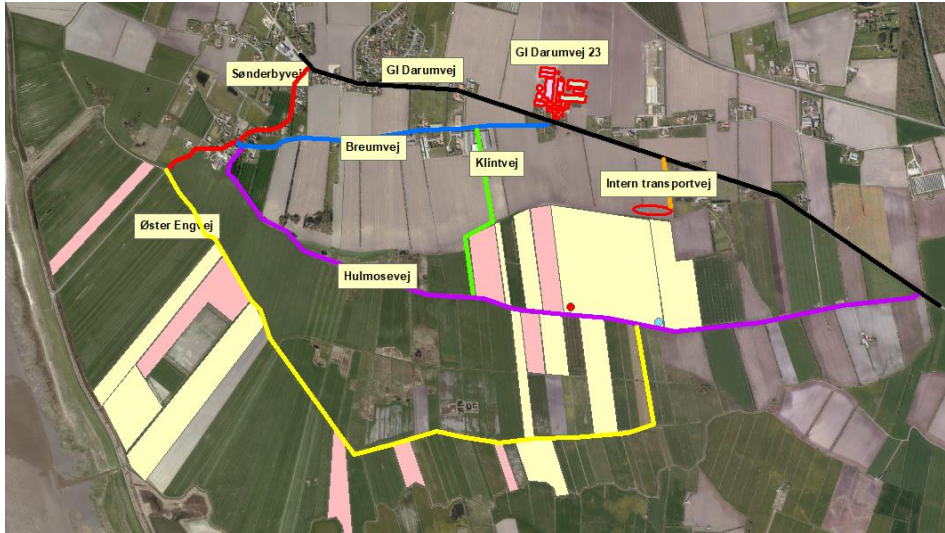
Kommunen kan ikke afvise, at der muligvis kan arbejdes med farvevalg på gyllebeholderen, men det ændrer ikke på, at den vil fremstå som et markant bygningselement i det bygningsløse område.

Med hensyn til beplantning, så er der nogle buske i meget dårlig vækst ved den ansøgte placering, og fra både ansøgt placering og alternativ 1 er der mere end 200 meter til øvrige læhegn. Det er dog også læhegn, som på grund af vækstvilkårene (blæst og fugtig bund) ikke kan betegnes i god stand med hensyn til afskærmende effekt. Vækstvilkårene i området må betegnes som meget vanskelige, og det vil være meget svært at få etableret en beplantning, der kan give en effektiv afskærmende effekt.

Ud over ovenstående bemærkninger fra ansøger så kommenterer både ansøger og Darum Lokalråd de transportmæssige fordele ved at placere gyllebeholderen ude i marskområdet.

Gyllebeholderen vil blive fyldt med gylle af lastbiler fra biogasselskabet, og gyllen spredes efterfølgende på markerne i området.

På kort 2 ses en oversigt over ansøgers ejede og forpagtede arealer i marskområdet og en oversigt over mulige transportveje.



Kort 2: Oversigt over offentlige veje.

Ansøger oplyser, at til arealerne mod sydvest langs Øster Engvej, køres der pt ad GI Darumvej og derefter ad Sønderbyvej og videre ad Øster Engvej. Der udbringes gylle via Sønderbyvej ca. 3-5 dage årligt. Til de pågældende arealer ved Øster Engvej bruges Breumvej ikke på grund af at vejen er smal, og visse steder er der dårlige oversigtsforhold.

Ansøger skriver i bemærkningerne, at han bruger transportvejen via Sønderbyvej fordi der er de bedste oversigtsforhold, og der er plads til at trække ud i siden ved modkørende trafik. Hvis gyllen fremover kan leveres i en gyllebeholder ude i området, så vil der blive mindre slitage på veje og rabatter.

Darum Lokalråd understreger, at der i landsbyen er megen trafik med store og tunge samt brede landbrugskøretøjer, og at der nu er en lejlighed til at få noget denne trafik ud af landsbyen. Lokalrådet pointerer desuden, at mange føler sig utrygge når de skal passere landbrugskøretøjerne, og de gør opmærksom på, at der er mange gamle marskgårde, som de ønsker at bevare i landsbyen.

Kommunen anerkender med hensyn til transporter med gylle og transportveje, at der kan være fordele ved at placere gyllebeholderen i området (ansøgt og alternativ 1), hvor gyllen skal anvendes, men der skal samtidig tages hensyn til landskabet og kulturmiljøet i området.

I det aktuelle tilfælde så er der alternative transportveje til GI Darumvej, Sønderbyvej og Øster Engvej. Hvis man vælger Breumvej, Sønderbyvej og Øster Engvej så undgår man transporter på store dele af Sønderbyvej i Store Darum. Breumvej er en offentlig asfalteret vej, og der er trods alt kun tale om udbringning af gylle til de pågældende arealer ca. 3-5 dage årligt.

Som tidligere nævnt så har både ansøger og kommunen været i dialog om en placering omkring alternativ 2 eller inden for den røde ellipse jf. kort 1. En placering af gyllebeholderen i dette område vil transportmæssigt betyde, at transporterne ved udbringning fortsat skal tilbage på GI

Darumvej og videre derfra. Det vil ikke fjerne transporterne på Sønderbyvej så længe ansøger anvender sin foretrukne rute til arealerne mod syd-vest ved Øster Engvej.

Ansøger har også efterfølgende trukket sit forslag, alternativ 2 tilbage da den ikke vil give de transportmæssige fordele han ønsker ved placeringen.

Ved Gl Darumvej 23 eller langs Gl Darumvej eller Breumvej

Kommunen har anbefalet at placere gyllebeholderen i tilknytning til ejendommens eksisterende bygningsmasse (grøn streg) på Gl Darumvej 23 jf. kort 1.

Kommunen har endvidere foreslået, at der alternativt på ejendommens arealer kan findes en egnet placering langs Breumvej eller Gl Darumvej (gule streger).

Ansøger fremhæver, at en placering ved Gl Darumvej 23, langs Breumvej/Gl Darumvej er meget uhensigtsmæssigt af hensyn til efterfølgende udbringning med traktortrukken gyllevogn. En del af disse traktortrukne transporter vil med disse placeringer fortsat ske på Sønderbyvej i Store Darum.

Ved 1. høring har ansøgers konsulent indsendt kommentarer der blandt andet påpeger, at de strækninger langs Breumvej eller Gl Darumvej, hvor kommunen foreslår, at der muligvis kan findes en placering er uden eksisterende læhegn og beliggende relativt tæt på nabobebyggelser, men dog ikke i tilknytning til eksisterende bygningsmasse.

Ydermere pointerer konsulenten, at placeringen ikke vil være hensigtsmæssig i forhold til markdriften og påvirkningen af de omkringboende, dels med transporter til og fra gyllebeholderen og dels ved placeringen relativt tæt ved beboelse.

Ansøger har ikke ønsket at arbejde videre med en placering langs Breumvej eller Gl Darumvej, da en sådan placering heller ikke opfylder de trafikale ønsker.

Samletank

Kommunen har også foreslået etablering af en lille samletank (<100 m³) i stedet for en gyllebeholder ved ansøgt placering eller ved alternativ 1, hvorfra udbringning kan ske.

Denne mulighed er ifølge ansøger ikke aktuel, da den ikke løser krav til opbevaring af gyllen, og den vil fortsat medføre transporter på Sønderbyvej.

Andre ejede ejendomme

Som sidste udvej har der været overvejet placering af gyllebeholderen på andre ejendomme uden dyrehold, som ansøger ejer. Det har ikke været muligt at finde en ejendom med tilstrækkelig jordtilliggende, hvor det har været aktuelt at placere gyllebeholderen.

Konklusion

Såfremt der ønskes en gyllebeholder af det ansøgte omfang, skal den placeres efter principperne i konklusionen i landskabsvurderingen. Dette vurderes i det konkrete tilfælde at være vanskeligt i forhold til ønsket om at placere tanken i forbindelse med udbringningsarealerne ude i marsken.

Det vurderes, at der kan etableres en mindre samletank (<100 m³) i marskområdet, hvis samletanken stikker maksimalt 1 meter over terræn. Tanken skal placeres i overensstemmelse med konklusionen.

Det er Esbjerg Kommunes vurdering, at en placering som ansøgt eller ved alternativ 1 vil medføre en væsentlig påvirkning og væsentlig forringelse af landskabet og kulturmiljøet.

Disse placeringer er fortsat uden tilknytning til eksisterende byggeri, og de er placeret i det åbne og stort set bevoksningsløse marsklandskab, som fortsat søges bevaret bevoksningsløs.

Høring

Første udkast til afslag på den ansøgte placering af gyllebeholderen har været i høring hos ansøger og ansøgers konsulent. Konsulenten indsendte høringssvar, som er indarbejdet i ovenstående redegørelse.

Det skal bemærkes at Esbjerg Kommune i første udkast til afslaget også har lagt op til at meddele afslag til placering ved alternativ 2 jf. kort 1. Kommunen har efterfølgende genovervejet placeringen ved alternativ 2, og kommet frem til at en placering inden for den røde ellipse vil være muligt uden at forringe den landskabelige oplevelse væsentligt.

Som nævnt ovenfor, så har Esbjerg Kommune ændret vurdering af alternativ 2 siden 1. høring, og der har været en omfattende dialog efter 1. høring.

Derfor har Esbjerg Kommune valgt at sende udkastet til afslag i høring igen hos ansøger.

Der er ikke kommet bemærkninger i forbindelse med 2. høring af udkast til afslag.

Offentliggørelse

Afgørelsen annonceres den 15. marts 2019 på Miljø- og Fødevareministeriets Digital MiljøAdministration (www.dma.mst.dk) og Esbjerg Kommunes hjemmeside (Esbjerg Kommunens hjemmeside www.esbjergkommune.dk/om-kommunen/annoncer/landbrug.aspx).

Klagevejledning

Afgørelsen kan påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet. Klagefristen udløber den 12. april 2019 kl. 23:59.

Klageberettigede er ansøger, Miljøministeren, Styrelsen for Patientsikkerhed, enhver der har en individuel, væsentlig interesse i sagens udfald, samt foreninger og organisationer i det omfang de har klageret.

En klage skal indsendes via Klageportalen. Klageportalen kan findes via forsiden på www.naevneneshus.dk. Klageportalen ligger også på www.borger.dk og www.virk.dk. Man logger sig på med NEM-ID.

Klagen sendes automatisk via Klageportalen til Esbjerg Kommune. En klage er indgivet, når den er tilgængelig for Esbjerg Kommune i Klageportalen.

Miljø- og Fødevareklagenævnet afviser din klage, hvis du sender den uden om klageportalen, medmindre du er blevet fritaget for brug af klageportalen. Hvis du ønsker at blive fritaget for at bruge klageportalen, skal du sende en begrundet anmodning via mail til Miljø- og Fødevareklagenævnet. Nævnet afgør herefter, om du kan fritages for at bruge klageportalen.

Når man klager opkræves der et gebyr. Gebyret er 900 kr. for borgere og 1.800 kr. for virksomheder og organisationer. Gebyret betales med betalingskort i Klageportalen og tilbagebetales hvis:

- Klagesagen fører til, at den påklagede afgørelse ændres eller ophæves,
- Klageren får helt eller delvis medhold i klagen, eller
- Klagen afvises som følge af overskredet klagefrist, manglende klageberettigelse eller fordi klagen ikke er omfattet af Miljø- og Fødevareklagenævnets kompetence.

Afgørelsen kan desuden indbringes til prøvelse hos domstolene inden 6 måneder efter, at afgørelsen er meddelt.

Venlig hilsen


Laurids Knudsen

Klageberettigede

Ansøger:

- Søren Lundgaard, GI Darumvej 23, 6740 Bramming

Myndigheder og organisationer:

- Styrelsen for patientsikkerhed, Tilsyn og Rådgivning Syd, Nytorv 2, 1. sal, 6600 Kolding, e-mail: sesyd@sst.dk
- Danmarks Fiskeriforening, Nordensvej 3, Taulov, 7000 Fredericia, e-mail: mail@dkfisk.dk



- Ferskvandsfiskeriforeningen for Danmark, v. Niels Barslund, Vormstrupvej 2, 7540 Haderup, nb@ferskvandsfiskeriforeningen.dk
- Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, Reventlowsgade 14,1, 1651 Kbh. V, e-mail: ae@ae.dk
- Dansk Ornitologisk Forening, Vesterbrogade 140, 1620 Kbh. V, e-mail: natur@dof.dk samt lokalafdelingen for Sydvestjylland, e-mail: esbjerg@dof.dk
- Danmarks Sportsfiskerforbund, Skyttevej 4, 7182 Bredsten, e-mail: post@sportsfiskerforbundet.dk
- Dansk Fritidsfiskerforbund v/formand Arne Rusbjerg, Engvej 42, 7490 Aulum, teamstr@gmail.com
- Danmarks Naturfredningsforening, lokalafdeling Esbjerg, dnes-bjerg-sager@dn.dk
- Det Økologiske Råd, Blegdamsvej 4B, 2200 Kbh. N, e-mail: husdyr@ecocouncil.dk.

Bilag 1: Landskabsvurdering

Beskrivelse af det ansøgte projekt

Etablering af gyllebeholder på 3.300 m³



Kort A: Oversigt over den ansøgte placering af gyllebeholderen.

Gyllebeholderen ønskes placeret på matrikel 13aa St. Darum By, Darum.

- Diameter 31 meter
- Højde 4 meter
- Gyllebeholderen udføres i beton

Ansøger forventer at kunne grave beholderen ca. 2 meter i jorden således, at højden over terræn er ca. 2 meter.

Det vurderes, at det ikke er muligt at ændre på gyllebeholderens udseende. Gyllebeholdere fås i varierende størrelser, men de er udtryksmæssigt ens uanset hvilken producent beholderen kommer fra.

Der kan typisk ske tilpasninger af andre typer bygningsværker, idet der her kan arbejdes med arkitektur, materiale, form og farver.

Konklusion

Det vurderes, at etablering af gyllebeholderen vil være dominerende i landskabet, og at beholderen vil forringe oplevelsen af landskabet og kulturmiljøet.

Marsklandskabet og kulturmiljøet er særlig sårbart overfor tekniske anlæg, beplantning og bebyggelse, der ikke underordner sig områdets nuværende struktur og udtryk.

Et vellykket projekt er normalt kendetegnet ved følgende:

1. Hensigtsmæssig placering og orientering af det ønskede byggeri.
2. Tilpasning af byggeriet til omgivelserne via arkitektur, materiale samt farvevalg.
3. Understøtning af placeringen gennem slørende beplantning.

Ofte vil der i et projekt skulle ske tilpasninger, såfremt ovenstående punkter ikke kan efterkommes. Tilsidesættelse af et punkt gør arbejdet med de efterfølgende punkter endnu mere nødvendig i forhold til at opnå et hensigtsmæssigt resultat.

Det vurderes, at ingen af de ovenstående forhold vil kunne efterkommes i dette projekt.

1. Beholderen søges ikke hensigtsmæssigt placeret, idet den ønskes placeret uden tilknytning til hverken bygningsmasse, læhegn eller i overensstemmelse med den eksisterende struktur for byggeri i området. Opfyldelse af punkt 1 er i dette tilfælde særligt vanskeligt, idet der er tale om et af de mest sårbare områder i kommunen, nemlig marsken.
2. Tilpasning til omgivelserne er, som tidligere nævnt, en større øvelse såfremt punkt 1 ikke efterkommes. Gyllebeholdere kan som sådan ikke ændres i deres udtryk. Der kan udelukkende ske tilpasning af beholderens størrelse. Det vurderes, at beholderen med dens størrelse og udtryk, vil være meget dominerende i landskabet og forringe oplevelsen af kulturmiljøet. Dette forværres af manglende mulighed for projektilpasning.
3. Dårlig placering og manglende mulighed for projektilpasning stiller meget store krav til beplantning. Der er tale om et landskab kommunen, af hensyn til både kulturmiljø samt landskabsinteresser, ønsker at bevare bevoksningsløst.

En tæt beplantning vurderes at forringe kvaliteten af kulturmiljøet samt den landskabelige struktur. Grundet vækstvilkårene i marsken vurderes det desuden, at være vanskeligt at opnå tilstrækkelig sløring af beholderen, medmindre man etablerer en massiv beplantning der i omfang og udtryk i høj grad vil minde om skov.

Bindinger

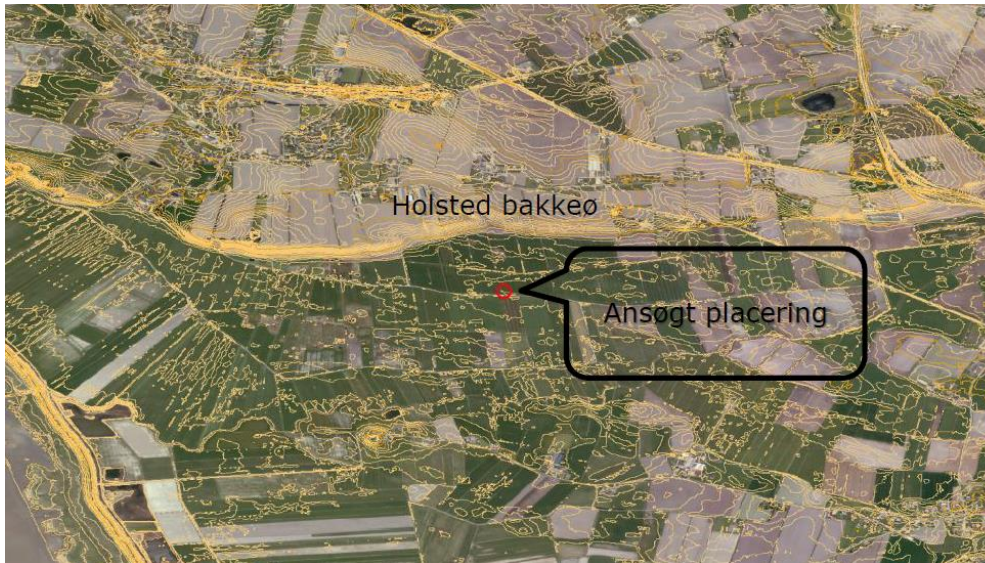
- KP 18-30² kulturmiljøudpegning
- Kp 18-30 Store sammenhængene landskaber
- Kp 18-30 skovrejsning uønsket
- Kystnærhedszone

Topografi

Det ansøgte er beliggende i kote 2,5 på en marskflade sydøst for Darum. Afstand til kanten af Holsted bakkeø er ca. 500 meter. Kanten af bakkeøen er et meget markant landskabstræk i det flade marsklandskab. Her

² Kommuneplan 2018-2030

stiger terrænet fra kote 2,5 til kote 12 over 180 meter. En betydelig stigning i det ellers flade landskab.



Kort B: Placering i forhold til Holsted bakkeø.

Det ansøgte vil være beliggende for foden af bakkeøen. Grundet det flade landskab vil terrænreguleringer og andre elementer, der har en højde over en meter være meget synlige i landskabet.

Bevoksning

Området hvor beholderen ønskes placeret er overvejende bevoksningsløst. Der er i umiddelbar nærhed en håndfuld læhegn i dårlig vækst. Ved den ansøgte placering er der en meget lille rest af et læhegn tilbage.

Esbjerg Kommune ønsker et bevoksningsløst landskab i marsken, hvorfor hele området er udpeget som "skovrejsning uønsket" i kommuneplan 18-30. En eventuel afskærmning af beholderen med levende hegn vil stride mod ønsket om at fastholde landskabet som bevoksningsløst. Praksis er derfor at et eventuelt nødvendigt byggeri skal placeres hensigtsmæssigt og tilpasses i dets arkitektur, materiale- og farvevalg.

Vækstvilkårene for en eventuel beplantning (uønsket) vil, på stedet, være meget dårlige grundet den høje grundvandsstand (0-0,5 meter under terræn), blæsten og saltpåvirkningen.

Det må derfor forventes at en eventuel beplantning vil være meget lang tid om at etablere sig, og at beskaffenheden af den vil være ringe.

Beholderen må forventes at være synlig underordnet eventuelle afværgeforanstaltninger herunder eventuel beplantning.

Bebyggelse

Der er ingen bebyggelse i umiddelbar nærhed af det ansøgte. Bebyggelsen er orienteret omkring højdedragene i området henholdsvis på bakkeøen og langs Bjergvej. Nærmeste bebyggelse er gårdanlæg på bakkeøen 700 meter mod nord.

Beholderen kommer til at ligge uden tilknytning til øvrig bebyggelse, og den vil derfor virke fremmedartet i landskabet i forhold til placering og strukturmæssigt, idet øvrige bebyggelser er orienteret omkring højdedragene.

Infrastruktur/tekniske anlæg

Nærmeste vej er Hulmosevej. Vejen er en grusvej, der løber fra Gl Darumvej til Sønderbyvej med tilkobling til Breumvej. Større veje i området er Bjergvej, Breumvej/Gl Darumvej.

Det vurderes, at der er indsigt til det ansøgte fra Bjergvej samt Breumvej/Gl Darumvej.

Sydøst for det ansøgte er opstillet 3 mindre vindmøller.

Kulturforhold

Området er udpeget som kulturmiljø i Kp 18-30. Kerneværdierne i udpegningen er bebyggelsen på Geestranden. Bebyggelsen ligger som perler på en snor i relation til det flade ubebyggede og ubevoksede marsklandskab.

Kulturmiljøet er vurderet til at have en høj værdi af national interesse. Se bilag 2.

Det vurderes, at placering af en gyllebeholder det pågældende sted vil forringe kulturmiljøet, idet man etablerer et bygningsværk, som ikke er i overensstemmelse med bebyggelsesstrukturen i området, og eventuelle afværgeforanstaltninger vil yderligere devaluere kulturmiljøet, da kulturmiljøudpegningen ligeledes beskriver relationen mellem bebyggelsen og det bevoksningsløse marsklandskab.

Sårbarhed

Området er sårbart overfor etablering af tekniske anlæg, bygninger og beplantning, da dette kan sløre marsken som det tydelige geomorfologiske udgangspunkt og sløre den visuelle sammenhæng, der er på marskfladen fra Esbjerg by til grænsen ved Tønder kommune.

Samtidig kan førnævnte elementer sløre og opdele sammenhængen mellem marsken og de højere liggende landsbyer. De særlige oplevelsesværdier i området, som er de markante udsigter på marskfladen, vil ligeledes være sårbare overfor tekniske anlæg, bygninger mm.

Bilag 2: Registreringskema for kulturmiljøet

Registreringskema - kulturmiljø

Kulturmiljø nr.	4.4
Kulturmiljønavn / sted	Store Darum – Nørreby, Vesterby/Midtby og Sønderby
Kulturmiljøtype	Marsklandsby.
Registranter	Mette Slyngborg og Anette Gøri
Dato	29. oktober 2013

Forundersøgelse

1. Topografisk analyse – forundersøgelse. Stedbeskrivelse, naturskilte og kulturskiltet forhold. Redskaber: Historiske kort, geomorfologiske kort, topografiske kort.

Terræformer, landskabelige hovedtræk
Bakkeø, sø, geest etc. samt den landskabelige udviklings hovedtræk.

Marsk, geest, kystlandskab, bakkeøer.

Bakkeøen Breum Banke, er dannet under forrige istid og er grundet dens kystnære placering meget eroderet, hvorfor bakkeøen nogle steder vanskeligt anes i terrænet. Bakkeøens grus- og lerblandede jorder skyder sig ud i den geologisk set langt yngre marsk. De flade klænge dannet her en bred og frugtbar overgangszone ud mod Vadehavet. Det indre af ejerlavet er sandede bakkeø- og hedeslettearealer, hvor der tidligere var en del hede og vådområder. I dag er størstedelen under plow.

Fra Breum Banke kan opleves et af områdets mest dramatiske sammenstød mellem marsk og geest. Stående på kanten af bakkeøen, der når en højde af 15 meter over havet, er der en vid udsigt over de vidtstrakte marskenge. De øvrige dele af ejerlavet er typisk vestjysk landbrugsland, hvor landskabet udgøres af dyrkede marker hyppigt adskilt af læhegn.

Store Darum ligger placeret på kanten af den let hvalvede bakkø Breum Banke og ligger højt i landskabet ved overgangen til marsklandet.

Øst for Darum Nørreby findes en mindre skovtunge, som ikke fandtes i 1800-tallet. Sammen med to mindre søer danner skovens sognets eneste afveksling fra pløjemarkerne.

Markstrukturerne både på det tørre land og i marsken er velbevarede for store dele af ejerlavets vedkommende. Landevejen mellem Esbjerg og Ribe er ført igennem sognet og udgør den største forandring af landskabet i nyere tid.

2. Kulturhistorisk forundersøgelse Redskaber: Beskrivelse og historiske kort fra eksisterende baggrundsmateriale

Kulturhistoriske hovedtræk

Beboelse siden oldtiden. Handelsforbindelser mod syd. Udsikningshavne. Bebyggelse på geestrandens på højdedrag i tilknytning til større og mindre vandløb. Ladepladser og handel langs åer og kyst. Karakteristisk landsbystruktur.



<p>Kulturhistorie</p>	<p>Store Darums ældste stående levn fra tidligere tider er den romanske stenkirke, der engang i den ældre middelalder blev påbegyndt i granitkvadre og fuldførtes i tufsten importeret fra Rhin-egnene. Allerede dengang har gårdene samlet sig i landsbyer omkring kirken, og der er kendskab til tidlige middelalderlige hustomter både under Sønderby, Midtby og Nørreby, så det kan langt fra udelukkes, at den stadig eksisterende struktur kan gå helt tilbage til 1100-tallet.</p> <p>Præstegården var ofte sognets største gård, og det stadig eksisterende stuehus fra 1722, der ligger i Midtby, er et smukt eksempel på marskegnenes grundmurede byggeri.</p> <p>Darum sogn er rigt på minder fra oldtiden, og kun godt 1 km øst for Darum Sønderby fandt en fattig husmand i 1884 en guldskat fra jernalderen bestående af 13 guldraketter og et mundblik af guld fra en sværdske. Senere udgravninger i området har a)sljoret omfattende bebyggelser fra jernalder og middelalder, og flere andre bopladser kendes fra luftbilleder. Større arealer nord og syd for Store Darum er udlagt som kulturarvsarealer.</p> <p>LANDSBYPLAN STORE DARUM</p> <p>REGIONPLAN 2016</p> <p>2.5 Darum: Lille Darum og Store Darum med 3 tydeligt adskilte bydele (Nørreby, Vesterby/Midtby og Sønderby) oprindeligt afgrænset af vådområder. Vejforløbet og mange store gårde fra før 1850'erne bevaret. Nørreby dog meget præget af nybyggeri. Flere fine gårde af høj bevaringsværdi. Udsikftingens markstrukturer, hvor den enkelte gårds jorder blev opdelt på marsk, ager, hede og mose, ses stadig vest for Store Darum. Darum Kirke markant placeret i det flade landskab. Skole, brugsforening og forsamlingshus i Store Darum. Jernalderbopladser og grave i alle marskvendte områder.</p> <p>Mål/sårbarhed: Den meget karakteristiske bebyggelses- og markstruktur med de store landsbyer på geestranden og de smalle indgrøftede parceller bør bevares. Et særligt karakteristisk træk i marsklandsbyerne er de store ubebyggede tofter, der giver mulighed for udsyn over det flade landskab. Områderne er meget sårbare over for ny bebyggelse, anlæg, tilplantning mv., der kan skjule den klare grænse mellem marsken og bebyggelsen eller visuelt opdele den store, sammenhængende marskflade. Man bør specielt undgå bebyggelse, beplantning mv., der kan hindre det frie udsyn til og fra kirkerne, men også de åbne landbrugsarealer mellem landsbyerne og kiggene mellem bebyggelsesklyngerne ud over marsken bør bevares. Derudover kan områderne være truet af yderligere nedlæggelse af landbrugsbedrifter, ændrede driftsformer i marsken og afvanding, der kan skjule inddelingen og dermed tidligere tiders udviklede ejendomsforhold. Den uindligede marsk sydøst for Esbjerg er unik, og områdets karakter bør bevares.</p> <p>Struktur fra en tidligere fortellandsby. Tofter og grøninger samt marker og opr. vejstruktur er velbevaret.</p>
<p>Historisk byplan Middelalder byen og dens udbreddelse, landsbytyper, storkensbyens kerne. Udviklingshistorie</p>	<p>Middelalderlandsby op til i dag.</p>



<p>Byens historiske udviklingsfaser. F.eks. middelalderbyens udvikling, industrilandskabets udvikling, nyere tids byudvikling / forstæderne.</p> <p>Bygningshistorie - bevaringsstand</p> <p>Særlige bygninger med stor betydning for den bebyggede struktur, både bymæssig bebyggelse, landskaber, stationsbyer, forstæder, herregårde og industrilandskab.</p>	<p>Mange fine velbevarede marsgåarde. Middelalderkirke. Bedre byggeskik huse.</p> <p>I Store Darum er de enkelte bebyggelsers bevaringsstand vekslende. Mellem de gamle gårde findes aflægtsboliger og enfamiliehuse opført fra slutningen af det 19. århundrede og fremefter. De ældste enfamiliehuse ligger drypvist mellem gårdene og indpasser sig således i den overordnede bebyggelsesstruktur, mens udstykningerne fra 1950'erne og frem er af et omfang, der delvist skjuler de gamle landsbyer. De seneste udstykninger ved Østertoftens er placerede, så de ikke slører områdets tidligere struktur yderligere.</p> <p>Vejforløbene i de fire tidligere adskilte bebyggelser er bevaret og ligeledes er den gamle kirke, der går fra Darum Sønderby og op til kirken, stadig i brug som gangsti mellem landsbyerne. I Store Darum findes stadig en række velbevarede gårde, hvor Sønderby kan opvise de fleste, heriblandt mat. 131, 14a, 17a og 59s, der alle er tidligere gårde, som inden for de seneste årtier er blevet nænsomt restaurerede, så de nu fremstår hvidkalkede med småsprossede eller seksrude vinduer og stråtag.</p> <p>I Vesterby er de fleste af gårdene opført i det 20. århundrede som a fløser for ældre gårde.</p> <p>Bevaringsstanden er generelt noget dårligere end i Sønderby.</p> <p>I Midtby findes stadig en række velbevarede gårde, der er nænsomt istandsat. Strukturen i den tidligere fortelandsby er dog noget forstyrret af den yngre gård, mat. 39q, der er beliggende på den tidligere forte og udstyret med et dominerende, sortglaseret tegltag på såvel stuehus som staldbygninger. Et stort autoværksted beliggende ud til den nyere vej, G1. Darumvej, er også med til at forstyrre indtrykket.</p> <p>Ved Præstegården, mat. 1a, beliggende i den nordlige ende af Midtby, er stuehuset bevaret og fredet efter bygningsfredningsloven. Ligeledes er den gamle præstegårdstoft bevaret som ubebygget. En lille rest af det jorddige, der tidligere afgrænsede præstegårdstoftens, findes også endnu.</p> <p>Nørreby er i dag præget af enfamiliehuse fra det 20. århundrede, beliggende i udstykkede kvarterer på alle fire sider af den tidligere langstrakte landsby, hvis kerne lå syd for kirken. Den nyere bebyggelse har delvist udvisket landsbypræget, selv om der også her stadig findes velbevarede ældre gårdsanlæg. Kun kirkens nordside er friholdt for bebyggelse, hvilket er et gammelt træk, der kan følges tilbage til det ældste matrikelkort fra 1820.</p> <p>Det øvrige sogns markstruktur og marsklodders matrikulering er velbevaret, på trods af at mange marker er lagt sammen.</p> <p>G1. Darumvej er også et nyere element i landskabet, der skærer sig ind mellem Midtby og Nørreby.</p> <p>I Darum Sønderby findes en række restaurerede gårde, hvorfra der fra størstedelen ikke længere drives landbrug. De solvendte stuehuse fremstår i dag meget harmoniske med hvidkalket murværk og stråtaekt tag, men i flere tilfælde er hele bygningssnit nyopførte i stilformer, der efterligner den gamle byggeskik.</p>
---	--



	<p>Der ses både småsprøssede vinduer og seksrudede empire vinduer, men i hvilket omfang de efterligner gårdenes originale vinduer er uvist.</p> <p>På Thormarksvej ligger en trælagt gård, hvor også den sydlige staldlænge er smukt istandsat. Små ovale glugger udgør de oprindelige lysåbninger, og en gammel luge fremviser stadig håndsmedede ganglær.</p> <p>Præstegården fra 1722 er beliggende i Midtby. Det smukt restaurerede stuehus står med sine hvidkalkede mure, småsprøssede vinduer og stråtag som en fornem repræsentant for marskegnenes ældre byggeskik.</p> <p>Ved en samlet betragtning af gårdene i Store Darum er der en lang række fine eksempler på smukt istandsatte ældre huse rækkende i størrelse fra ydmyge husmandsteder til flerlængede store gårdsanlæg.</p> <p>Middelaider → Andelstiden og industrialiseringen ca. 1850 til i dag.</p>
Tid – perioder/ epoker F.eks. Middelaider, industrialisering, velfærdssamfundet	
Tema – kortlægningstemaer F.eks. Erhverv, infrastruktur, fritid	Landbrug og bebyggelse, landbrug på geestranden, hedeopdyrkning, kiltlandbrug, opdyrkning. Landsbyer langs geestranden, gee-strandbebyggelse.
Tematisk sammenhæng med F.eks. Igivende miljøer i områdene/regionen	De øvrige bebyggelser på marskanten, Vilslev, Jedsted, Farup Kirkeby, Kærhøj, Nr. Farup, Vester Vedsted samt ned langs den sønderjyske del af Vadehavsområdet.

Beskrivelse af kulturmiljøet - udfyldes i felten

1. Topografisk analyse i felten

Kulturskabte elementer og mønstre

Arealanvendelse som marker, skove, vådområder, grusgrave, infrastruktur og tekniske anlæg.

Den primære arealanvendelse i området omkring Store Darum er landbrug. På de høje liggende marker på bakkekølen, er driften intensiv om end i relativt lille skala. På de lavere liggende marskarealer er udnyttelsen mere ekstensiv. Vest for området er markerne inddelt i kvadratiske felter, mens jordlodderne nord og syd for området er lange og smalle, og minder om strukturen fra en stjerneudsiftning. Denne struktur understreges af levende hegn i området.

2. Historisk analyse i felten

Byrums-, vej- og matrikelstruktur

Gødemø/velforløb, byggeplaner, grønne strukturer, vejlægninger udtrykker en særegen udvikling; torve/pladser placering i bystrukturen viser oprindelige funktion; samlings-/markedsplads, hovedgange, station, plads, hovedgade og trægårde.

Vejstrukturen velbevaret med grønninger og tofter mellem gårdene. Byrummene er meget homogene, på trods af nyere bygninger som in-fill. Store Darum består af fire mindre bebyggelser, der er vokset sammen: Darum Sønderby, Darum Vesterby, Darum Midtby og Darum Nørreby.

Oprindelig matrikelstruktur mest tydelig mod syd.

3. Arkitektonisk visuel og rumlig analyse i felten

Dominerende bygninger

Bidraget til en positiv eller negativ oplevelse; kirke, kældern, hovedbygning på en herregård, lugebygning som kontrast til det omgivende miljø etc.

Beskrivelse af dominerende træk, som bebyggelsesmønstre, dominerende bygninger og rumdannende bebyggelser

Kirken – og den sammenhængende bebyggelse bundet sammen af den middelalderlige vejstruktur.

<p>Rumskabende bebyggelse og elementer Placering er vigtig for rumdannelse og bebyggelsesforløb. Bygninger, skorstene, søber, tårne, træer etc.</p>	<p>Kirke samt bebyggelsesstruktur, vejforløb, tofter.</p>
<p>Rumlige relationer/skaforhold Hvordan de forskellige rumdannelser som gadeforløb, torvedannelser, grønne rum m.m. relaterer sig til omkringliggende byrum på arkitektoniske størrelser/menneskelige mål og sammenhænge. Udfyld med data for: Åbninger, stigninger, grænser, akseretninger, byggelinjer, bebyggelsehøjder, facadeforløb, grønstruktur, belægning.</p>	<p>Samspillet mellem tofter, bebyggelse og vejforløb – det bakkede landskab med tofter skaber forskellige landsbyrum. Lav/lille skala. Gårde i én etage. I boligudstykninger er der parcelhuse i én etage med mulighed for to etager. Landsbyens grønne rum i form af tofter, grøninger og marker – samt udkig til landskabet skaber en fin sammenhæng, hvor arkitektonisk og landskabsmæssig skala harmonerer i et fint samspil med hinanden. Åbninger: Åbninger fra landsby via tofter og grøninger til marker og landskab. Stigninger: Landsbyen placeret på bakkev, der stiger fra nord mod syd. Stigning over stor distance, ikke markant. Grænser: Klare visuelle skel mellem bebyggelse, tofter, marker og grøninger og det omgivende landskab – også i kraft i bebyggelsens placering på bakkeøten. Akseretninger: Let sløret gl. N/S akse hvor de fire bebyggelser ligger som perler på en snor. I Nørreby Ø/N-akse. En landsvejsakse N/V-S/Ø løber midt i gennem landsbyen. Vejarme syd for landevejsaksen vejforløb mod vest mod hlv. Vesterby og Sønderby. Kirken beliggende på Ø/V akse i Nørreby. Byggelinjer: De gamle marskgårde er trukket lidt tilbage fra vejforløbet. Nyere byggeri ligger tæt på vejforløbet. Bebyggelsehøjder: Homogen, lav skala. En etage. Efter 1900: Udnyttet tagetage. Facadeforløb: Varieret facadeforløb afhængig af arkitektonisk periode. Bygningslementer: Tidstypiske materialer og udformning – marskgårde, bedre byggeskik, parcelhuse. Belægning: Asfalt, grus og markvej. Tofter og grøninger: fletter sig ind i bebyggelsesstrukturen og marklandskabet, der omgiver byen. Kulturbestemte overgange mellem landsby, tofter og marker. Landsbyen er placeret på bakkev, med marskenge mod vadehavet.</p>
<p>Kig, udsigter og fysiske barrierer Kig imellem huse ud på åbent land, kig gennem porte, sigtlinjer etc. samt visuelle barrierer i miljøet.</p>	<p>Kig til landskabet ved tofter – og fra bebyggelsen og ud i landskabet.</p>

Bærende bevaringsværdier – udfyldes efter besigtigelsen

Kulturmiljøets bærende fortælling



<p>Kulturmiljøets hovedtræk Er ofte i en stor skala – zoomer ud og skaber overblik. I byen kan det være byarkitektonisk fremtrædende og strukturende rumlige sammenhænge eller sammenhænge mellem byen og dens omgivelser. Eksempler: byens karakteristiske placering i landskabet; gadenet, som er bevaret siden byens grundlæggelse; opførelse af byens historiske silhuet og særkende (højhuse, siloer, sårne m.m.), matrikel-, ejerløvs- eller sognestruktur.</p>	<p>Placering på bakkøkken. Landsbystrukturen med velbevarede gadeforløb. Tofter, grøninger. Indkig og udkig til landskab og landsby.</p>
<p>Kulturmiljøkerne Byarkitektoniske karakteristiske bydele, kvartaler eller karreer med vejnet, ejendomsrækker, matrikelstrukturer, udstyknings- og byggeprincipper, bygningstyper, landskabelig bearbejdning. Eksempler: landsby, stationsby, husmandskolon, landindustri, fiskefjelle, herregård.</p>	<p>Landsbyen er opdelt i fire tidligere bebyggelser, der er vokset sammen. Fine oprindelige bebyggelsesstrukturer med marskgårde. Kirken placeret højt.</p>
<p>Særlige elementer i bebyggelsen Særligt interessante detaljer i byrummet/helheden, som kan understrege kulturhistoriske og rumlige sammenhænge på et detaljeret niveau. Eksempler: markante snit i byen, gåderum, enkelte husrækker, torve, grønne rum, alléer, bestemte bygningstyper eller fælleudforminger, mindre grønne områder eller vandløb i sømspil med bebyggelsen, større gårde med topografiske/historiske elementer som alléer, gælder, belægninger, fortidsminder, parker, niång, kirke og kirkegård.</p>	<p>Landsbystrukturen, velbevarede vejforløb og marskgårde, bevarede tofter, grøninger mellem bebyggelserne samt udkig og indkig. Landsbyen fremstår grøn og homogen som en helhed. Formel 1 landsby!</p>
<p>Kulturmiljøets bærende fortælling <i>Kulturmiljø med land-omgivelser eller kulturmiljø uden land-omgivelser</i></p>	<p>Værdifuldt kulturmiljø i form af marsklandsby med meget velbevaret middelalderstruktur med tofter og grøninger og tilhørende markstruktur. Miljøet rummer et intimt og velbevaret samspil mellem landskab og bebyggelse. (Formel 1 landsby). Kulturmiljø med landomgivelser.</p>
<p>Sårbarhed Indgreb, der vil svække stedets kvaliteter.</p>	
<p>Forfald Mængde eller forkert vedligeholdelse på bygnings-, by- og landskabsniveau.</p>	<p>Vedligeholdelsesniveauet i landsbyen er samlet set høj.</p>
<p>Ændringer af arkitektur og byggeskik Helhed udgøres ofte af en særlig byggeskik eller en landskabelig bearbejdning. Ændringer af f.eks. udformning og materialevalg vil påvirke helheden.</p>	<p>Væsentligt at bevare i henhold til oprindelig byggeskik og materialebrug specielt mod syd, vest og nord.</p>
<p>Byudvikling og omdannelse Områder med en kvalitet, som kan være sårbare over for ændringer af byudviklingsområder. Områder, hvor udviklingen tager udgangspunkt i</p>	<p>Store Darum er særdeles sårbare overfor ny bebyggelse, ikke mindst i de grønne byrum samt tofterne. Udkik/indkig er også væsentlige at bevare som prindep. Ved boligudstyknng kan princippet for landsbystrukturen med fordel anvendes.</p>

<p>stedets historiske struktur, arkitektur og kvaliteter herunder mulighed for at skabe en fremtidig historisk forælling.</p>	<p>Sårbar overfor ændringer i oprindelige vejforløb. Fastholdelse af grønne rabatter (i stedet for fortøve) som en del af landsbystrukturen.</p> <p>Der er udarbejdet en bevarende lokalplan, revideret 2005, men antallet af gårde, hvorfra der drives landbrug, vil nok falde. Området er dog et attraktivt beboelsesområde, og de fleste gårde vil nok med tiden blive omlagt til udelukkende at rumme beboelse. Dette vil medføre gennemgribende ombygninger og sandsynligvis nedrivning af staldbygninger m.v. Det vil i denne forbindelse være relevant at vurdere de enkelte byggesager nøje.</p> <p>Udskiftnings markstrukturer, hvor den enkelte gårds jord blev opdelt på morsk, ager, hede og mose, er velbevarede i sognet. Nogle skal følges tilbage til det ældste matrikelkort fra 1820, men mange skal er også fjernede ved sammenlægning af marker. Nutidens markstrøelse er langt større end tidligere, og denne udvikling mod stadig større brugsflader vil med tiden ændre landskabets fremtoning afgørende.</p>
---	--

Analyse af miljøet – prioriteringskriterier Sæt kryds

Unikt / Sjældent	X
Repræsentativt	X
Homogent	X
Bevaringsstilstand – funktion	X
Historisk kildeværdi	X
Diversitet	
Egnspecifikt	X
Æstetisk værdi	X
Fortælle værdi	X
Oplevelses værdi	X
Identifikations værdi	-
Autentisk	X
Sammenhæng med naturgrundlaget	X

Prioritering og afgrænsning af kulturmiljøet

Bærende bevaringsværdier og anbefalinger

<p>Beskrivelse af kulturmiljøets bærende bevaringsværdier – hovedtræk</p>	<p>Store Darum bærer ikke uden grund tilnavnet "Danmarks største landsby" da den egentlig består af fire adskilte bebyggelser: Darum Sønderby, Darum Vesterby, Darum Midtby og Darum Nørreby beliggende så tæt op ad hinanden, at de næsten er sammenvoksede. Denne struktur går langt tilbage og kan stadig</p>
---	--



<p>En sammenfatning af de landskabelige, historiske og arkitektoniske kvaliteter i den bebyggede struktur. Bruges til en beskrivelse af strukturens bærende værdier.</p>	<p>erkendes, selv om parcelhusudstyknings delvis har sløret billedet. Klyngen af mindre landsbyer beliggende på kanten af marsken i nærheden af middelalderkirken er kulturmiljøets hovedtræk. Særligt i Darum Sønderby, der er beliggende på sydkanen af Breum Banke med fri udsigt over marsken, opleves et intimt og velbevaret sammenspil mellem landskab og bebyggelse.</p> <p>De fire adskilte småbebyggelser med en ret varierende struktur beliggende med frit udsyn til marsken er kulturmiljøets bærende bevaringsværdier. Denne struktur bør der tages hensyn til ved fremtidig udvikling af området. I kraft af sin høje landskabelige placering er Store Darum måske det sted i hele Vadehavsområdet, hvor sammenhængen mellem marsk og geest opleves tydeligst. Hensynet til at bevare denne udsigt bør vægtes tungt ved placeringen af fremtidigt byggeri.</p>
<p>Virkemidler: Mål og behov for tiltag</p>	
<p>Restaurering eller omdannelse af bygninger og bebyggede strukturer</p>	<p>Vedligeholdelses niveau er p.t. højt.</p>
<p>Udpejning af kulturmiljø?</p>	<p>Ja.</p>
<p>Lokalplanlægning</p>	<p>Eksisterende lokalplan kan med fordel opdateres (f.eks. med forbud mod plasticvinduer).</p>
<p>Etablering af bevaringsforening</p>	<p>-</p>
<p>Fornidning til ejere</p>	<p>Materiale forefindes allerede.</p>
<p>Offentlig adgang</p>	<p>Ikke relevant.</p>
<p>Andre anbefalinger</p>	
<p>Konklusion – kulturmiljøets værdi og grænser</p>	
<p>Prioritering af kulturmiljø: Lokal, regional eller national betydning/lav, middel, høj værdi</p>	<p>National – høj værdi.</p>
<p>Kulturmiljøtype Indplacering af kulturmiljøet i metodens typologi (f.eks. andelsby, bykvarter, rekreation eller husmandskoloni)</p>	<p>Marsklandsby.</p>
<p>Kriterier for afgrænsning Metodens afgrænsningskriterier anvendt på KK (KulturmiljøKernen) og SVK (Særligt Værdifulde Kulturmiljø) f.eks. administrativ afgrænsning, topografi eller bebyggelsesstruktur.</p>	<p>KK: Bebyggelsesstruktur (bebyggelse, grøntinger og kig). SVK: Administrativ afgrænsning (ejerlav) og barrierer.</p>
<p>Beskrivelse af den fysiske grænse – tekst samt vedlagt kort</p>	<p>KK: SVK: Afgrænses af hovedvejen (= barriere). Nord for byen mødes SVK med Lille Darums ejerlav.</p>



Bilag

Kortlag	
Afgrænsning	
Bærende bevaringsværdier	
Kamera vinkler og fotonummer	
Kilder	
Anvendt kildemateriale	